

ISLAMSKA MISAO

Osnivač i izdavač: Fakultet za islamske studije, Novi Pazar

Za izdavača: Prof. dr. Enver Gicić

Glavni urednik: Prof. dr. Enver Gicić

Pomoćnik urednika: Prof. dr. Hajrudin Balić

Redakcija: prof. dr. Admir Muratović, prof. dr. Almir

Pramenković, hfz.doc. dr. Haris Hadžić, doc. dr. Siham Mevid

Šerijatski recenzent: hfz, prof. dr. Almir Pramenković

Tehnički urednik: Ifet Aličković

Lektura: Samir Škrijelj

Štampa: Grafičar Užice

Tiraž: 500 primjeraka

Adresa redakcije: Fakultet za islamske studije,
ul. Rifata Burdževića 1, 36300 Novi Pazar

Štampanje ovog broja pomogla je Vlada R. Srbije - Kancelarija
za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

378:28

ISLAMSKA misao : godišnjak Fakulteta za islamske studije Novi Pazar /
glavni urednik Enver Gicić. - 2007, br. 1- . - Novi Pazar : Fakultet za islam-
ske studije, 2007- (Užice : Grafičar). - 24 cm

Godišnje.

ISSN 1452-9580 = Islamska misao (Novi Pazar)

COBISS.SR-ID 141771532

ZEKAT U PRAVNIM SISTEMIMA DRŽAVA

Sažetak

U ovom radu na temu *Zekat u pravnim sistemima država* analizirano je pitanje zekata u sistemima država još od doba Poslanika s.a.v.s., halifa i osmanlija. U istom poglavlju se obrađuje tematika prikupljanja zekata u Bejtu-mal i načinu prikupljanja zekata u BiH.

Cilj i zadatak ovog rada je prikazati načine ubiranja zekata od perioda poslanstva do današnjeg dana te kroz istu takvu prizmu dati podstrek mnogim državama savremenog svijeta da ispitaju mogućnost sistemskog ubiranja zekata kroz određene državne institucije, jer se zekatom ostvaruje socijalno blagostanje i imovinska uravnoteženost u raznim slojevima društva.

Takvim vidom sistemskog ubiranja zekata razbila bi se suština materijalnog i imovinskog monopola, pa se bogatstvo ne bi zadržavalo samo u jednom društvenom elitnom sloju nego bi zvaničnim putevima stizao do svojih krajnjih korisnika.

Zaključak donosi najvažnija zapažanja iz rada, kao i isticanje ranije preferiranih stavova.

Abstract

In this paper on the topic of Zekat in the legal systems of the states, the question of the zekat in the systems of states has been analyzed since the time of the Prophet SA, the Khalaf and the Ottomans. In the same chapter, the topic of collecting Zakat in Beit-mal and the processed methods of collecting Zakat in BiH.

The aim and task of this paper is to illustrate the methods of Zakat collection from the period of the Mission of the Prophet- peace be upon him- until today through the same perspective to give the incentive to many countries of contemporary world to examine the possibility of systemic Zakat collection through certain state institutions, because social welfare and balance of ownership in different classes of society.

With this official type of Zakat collection the essence of the monopoly of materials and property will be broken. So wealth will not be monopolized in one social class, but will reach the final beneficiaries through official ways.

The conclusion combines the most important points in the research as well as focusing on previously preferred viewpoints.

Zekat u vrijeme Muhammeda a.s.

Nijedna prijašnja religija niti ideologija nije dala toliko značaj brizi i pažnji prema siromašnima, potrebnima i slabašnima kao što je islam. Takav odnos nema čak niti jedan pozitivan zakonski akt, ni u sferi odgoja, ni u sferi zakonodavstva, niti u sferi implementacije propisa. Najbolji pokazatelj brige islama prema siromašnima jeste i to što je ona bila na visokom stupnju i snažno izražena još u mekanskom periodu kada su muslimani bili malobrojni, potlačeni i proganjani, bez svoje države ili političke institucije koja bi ih zaštitila.

Kur'an daje veliki značaj brizi prema siromašnima i nekada je naziva **hranjenje gladnih**, podstičući na to. U drugim prilikama Kur'an koristi formulaciju **dijeljenje od onoga što je Allah nama udijelio**, nekada koristi sintagmu **davanje prava prosjacima, siromašnim, ugroženim i putnicima namjericima**, a nekada koristi izraz **zekat**.

Zekat kao općenita obaveza prvenstveno je propisan u Mekki. Ajet koji govori o zekatu, odnosno općoj obavezi izdvajanja dijela poljoprivrednih proizvoda u korist siromašnih nalazi se u suri Al-An'am koja je objavljena u Mekki.

Međutim, zekat u njegovom potpunom obliku (vrstama imovine na koju se daje, procentu izdvajanja, uvjetima, kategorijama korisnika i osta-

lim propisima) propisan je u Medini, druge godine po Hidžri u mjesecu ševalu nakon što je propisan post. U medinskom periodu Kur'an direktnom naredbom propisuje davanje zekata i poziva se na njegovo izdvajanje. Jedan od tih ajeta je i ajet u suri Al-Baqara: „*I molitvu obavljate i zekat dajite...*“¹

Objavom ajeta u kome Allah dž.š. kaže:

„*Uzmi od dobara njihovih zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim ih učiniš, i pomoli se za njih, molitva tvoja će ih, sigurno, smiriti*“² Poslaniku s.a.v.s. je izravno naređeno da otpočne sa sistemskim ubiranjem zekata.

Organiziranje i vođenje akcije ubiranja i distribucije zekata biva pod ingerencijom samog Allahovog Poslanika s.a.v.s. Govoreći o sakupljačima zekata, Poslanik s.a.v.s. je postupao shodno ajetu na način da je odabirao i slao iskusne, pravedne i čestite ashabe, dobre poznavaoce propisa o zekatu, da idu u pojedine regije ili plemena da vrše tu dužnost.

Prema spisku ashaba koje je Poslanik s.a.v.s. slao kao sakupljače i distributere zekata pojedinim regijama i plemenima, kojeg navodi šejh dr. Jusuf el-Kardavi,³ evidentno su među njima bili i oni najpoznatiji ashabi poput Ebu Bekra, Omera, ali i oni rjeđe poznati za koje je Poslanik s.a.v.s. ocijenio da mogu odgovoriti ovoj zadaći.

U većini slučajeva slat je po jedan ashab, iako nije poznato da li je imao pomagače, izuzev, prema spomenutom spisku, plemena Benu S'ada kojem je Allahov Poslanik s.a.v.s. poslao dvojicu ashaba i koji su odvojeno radili na prikupljanju i distribuciji zekata.

Mnogo je primjera u kojima Poslanik s.a.v.s. daje instrukcije ashabima na koji način će da rade, ne samo kod prikupljanja i distribucije zekata nego i izvještaja o radu koje su kao sakupljači i distributeri dužni podnijeti. I pored toga, Allahov Poslanik s.a.v.s., kao vladar, vršio je kontrolu njihovog rada te bi reagirao na nepravilnosti. Zabilježeno je da je Poslanik s.a.v.s. imao dosta pisara od kojih su neki bili zaduženi za državnu korespondenciju, drugi za Objavu, a među njima su bili i pisari koji su evidenti-

¹ Al-Baqara, 110

² At-Tawba, 103

³ Yusuf Al-Karadawi, *Fiqh Al-Zakah*, II, Muassassah Al-Risalah, Bejrut, 1994, Str. 750-751

rali akciju zekata.

Bilježi se da je ashab Zubejr b. Avvam bio odgovoran za ovu evidenciju, a u slučaju njegovog odsustva ili spriječenosti to bi radili Džehm b. Es-Seleti Huzejfe b. El-Jemani.

Prikupljanje i distribucija zekata u vrijeme Allahovog Poslanika s.a.v.s. bila lokalne prirode te ono što je prikupljeno na određenom području ili plemenu bilo je podijeljeno siromasima i drugim kategorijama primalaca zekata iz tog područja ili plemena.

Ne postoji dokaz o tome da je zekat premještan sa jednog lokaliteta na drugi za vrijeme života Allahovog Poslanika s.a.v.s. Naime, Poslanik s.a.v.s. je instruirao sakupljače zekata da se sakupljeni zekat preda narodu iz kojeg je sakupljen. Eventualni višak zekata koji nije bio raspodijeljen, odnosno, nije se imao kome dati, prenošen je u prijestolnicu i smješten u Bejtul-mal. Međutim, shodno datim instrukcijama, sakupljači zekata su se vraćali samo sa dijelom zekata koji je njima pripadao prema kur'anskoj odredbi. Poslanik s.a.v.s. nikada nije ubirao zekat lično niti ga je ostavljao za sebe.

Zekat u vrijeme halifa

Praksa organiziranog vođenja akcije zekata nastavljena je i poslije smrti Allahovog Poslanika s.a.v.s. Halife su slali sakupljače zekata i brinuli se za ukupnu organizaciju smatrajući je dijelom svoje vladarske obaveze. U organizacijskom smislu s vremena na vrijeme javljali su se noviteti, pa je, recimo, Omer r.a. u vrijeme svoje vladavine postavljao sakupljače zekata na puteve, mostove kojim bi prolazile karavane te bi na taj način bio prikupljan zekat na trgovačku robu, zlato i srebro. Allahovom dž.š. Poslaniku s.a.v.s. je davana zakletva od strane ashaba da će se ova obaveza izvršavati. Od Džerira ibn Abdullaha r.a. se prenosi da je rekao: „Dao sam zakletvu Poslaniku s.a.v.s. da ću obavljati namaz, davati zekat i upućivati savjete svakom muslimanu.“⁴ Ebu Bekr r.a. je poveo borbu protiv onih koji su uskratili davanje zekata, a za taj svoj postupak je uzeo

⁴ El-Buhari, *Sahihu-l-Buhari – Buharijeva zbirka hadisa*, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2008, 1/1401, Str. 956

kao argument riječi Allahovog Poslanika s.a.v.s.: „*Zaista se pravo na život i imovinu zasniva na izvršenju obaveza, a obaveza koja se nalazi u imovini je zekat.*“⁵ Od Ebu Hurejre r.a. se prenosi da je rekao: „Nakon smrti Allahovog Poslanika s.a.v.s. hilafet je preuzeo Ebu Bekr r.a. Neki Arabljani su se vratili nevjerovanju.“

Omer r.a. je upitao Ebu Bekra: „Kako ćeš povesti rat protiv ljudi kada je poznato da je Allahov Poslanik s.a.v.s. rekao: - Naređeno mi je da se borim sve dok ljudi ne izgovore *La ilahe illellah*. Pa ko izgovori te riječi njegov imovina i život će biti zaštićeni, osim u slučaju da učini kakav delikt koji ugrožava njegov život i imovinu, a konačan sud je kod Allaha dž.š.“ Ebu Bekr r.a. je odgovorio: „Tako mi Allaha, borit ću se protiv onih koji su napravili razliku između namaza i zekata. Zaista je zekat pravo koje se nalazi u imovini. Kada bi mi uskratili davanje samo jednog malog bravčeta koje su davali na ime zekata u vrijeme Poslanika s.a.v.s., ja bih poveo bitku protiv njih zbog te utaje.“ Omer r.a. je poslije toga rekao: „Tako mi Allaha, to nije ništa drugo osim Allahova uputa koja je raširila grudi Ebu Bekra r.a. i znao sam da je to istina.“⁶

Drugi halifa Omer r.a. išao je istim putem. Halifa Osman unio je, međutim, u način ubiranja zekata izvjesne izmjene. Podijelio je imovinu koja se oporezuje zekatom na dvije vrste: onu koja se može kontrolisati (*zahir*), kao što su poljoprivredni proizvodi i stoka, i onu koja se ne može kontrolisati (*batin*), kao što je novac i trgovačka roba. Za prvu vrstu imovine zekat su ubirali organi, a za drugu prepušteno je vlasnicima da oni daju zekat i raspoređuju ga prema propisima Šerijata. Prema shvatanju najnovijih autora, ovakva raspodjela danas nema više nikakva opravdanja. Danas je sve registrovano i svaku vrstu imetka moguće je kontrolisati, jer sve podliježe oporezivanju i raznim doprinosima. Svaka zarada se mora prijaviti.

Plemeniti ashabi pridavali su veliki značaj zekatu. Zekat i sadaku, koju su davali sa sviješću kao da ih daju izravno u ruku Allaha Uzvišenog, ashabi su udjeljivali sa zanosom i uzbuđenjem. Abbas r.a., amidža Allahovog Poslanika s.a.v.s., u želji da požuri sa činjenjem dobra, pitao je da li može

⁵ El-Askalani, *Fethul-bari šerh sahihul-Buhari*, Dar Ar-Rejjan Lit-Turas, Kairo, 1986, 3/263

⁶ El-Buhari, *Sahihu-l-Buhari-Buharijeva zbirka hadisa*, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2008, 1/1399-1400, Str. 955

dati zekat prije isteka godine, pa mu je to Poslanik s.a.v.s. dozvolio.⁷ Ashabi koji su živjeli u tom „sretnom stoljeću“ vrlo su pažljivo i precizno postupali sa imovinom prikupljenom od zekata, dijeleći je onima kojima ona stvarno pripada.

Bejtul-mal⁸

Postupajući po spomenutoj kur'anskoj zapovijedi,⁹ Vjerovjesnik s.a.v.s. je odredio službenike koji će se baviti prikupljanjem zekata od zekatskih obveznika. Pored službenika imenovao je i povjerenika koji će voditi brigu o prikupljenim sredstvima. Ukratko rečeno, bile su određene osobe koje će voditi brigu o cjelokupnom sistemu prikupljanja i raspodjele zekata. Dakle, jasno se može primijetiti da se zekat i početak njegovog prikupljanja veže za doba Poslanika s.a.v.s. U prvo vrijeme sredstva od zekata su se slijevala u kuću Poslanika s.a.v.s., neku od kuća ashaba ili u malu prostoriju koja se nalazila uz zid džamije, a potom su bivala distribuirana njegovim korisnicima.

Shodno jasnoj kur'anskoj naredbi i Vjerovjesnikovom s.a.v.s. sunnetu, halife na pravom putu nastavili su praksu Poslanika s.a.v.s. koristeći se instrumentima države i njenih institucija.

Prvi halifa Ebu Bekr r.a. oformio je Bejtul-mal u predgrađu Medine, a poslije ga prenio u sami grad Medinu dajući ga na upravljanje Ubejdu ibn El-Džerrahu. Međutim, prvi koji je oformio državnu kasu u njenom pravom smislu bio je halifa Omer ibn El-Hattab. Njeni prihodi bili su iz zekata muslimana, glavarine štćenika, petine plijena iz borbi te ostavštine umrlih muslimana koji nisu imali nasljednika. Da bi obezbijedio pravilno raspolaganje sredstvima iz državne kase, Omer r.a. je sačinio tzv. deftere (knjige evidencije) kako bi u njima obuhvatio imena onih koji zaslužuju isplatu iz kase ili propisana darovanja (sredstva koja se daju nekim ljudima iz počasti prema njima).¹⁰

Kada je u pitanju bejtul-mal, ulema je saglasna o tome da je organizi-

⁷ Ebu Davud, *Sunne Ebi Davud*, Dar Er-Risale El-Alemije, Damask, 2009, 3/1624

⁸ Državni trezor, odnosno blagajna u koju se slijevaju sredstva od zekata, plijena i dažbina

⁹ At-Tawba, 103

¹⁰ Ibn S'ad, *Et-Tabekat*, 3/296-300 i *Tarih Ibnil-Esir*, 2/502-504

rano prikupljanje i raspodjela zekata obaveza islamske vlasti. Također, saglasni su da je zekatski obveznik dužan predati zekat islamskoj vlasti koja ga prikuplja na organiziran način, bez obzira da li je riječ o tzv. „vidljivoj“ (*zahire*) imovini, poput poljoprivrednih proizvoda i stoke, ili „skrivenoj“ (*batine*) imovini, kao što su zlato, srebro, novac i sl. Ukoliko islamska vlast zanemari pitanje zekata, kao što se to desilo u periodu dekadence islamske civilizacije, obveznici neće biti oslobođeni ove obaveze, već su dužni izvršiti je individualno.

Zekat u vrijeme osmanlija

U doba osmanlija jasno se nadzirala razlika između riznice ili hazne posebne za sultana i opće riznice koja se zvala *hazinetul-emirije* ili *hazinetud-devleh*. Osmanlije su riječju *bejtul-mal* općenito podrazumijevali sredstva, odnosno imetak kog je uzimala država, a koji je zakonski ulazio u opću riznicu. Na čelu hazne bio je haznadar. U doba osmanlijske vladavine, dažbine (nameti) su se dijelili u dvije velike grupe: šerijatske (*takalif-i šer'ijje* ili *rusum-šer'ijje*) i izvanredne namete (*avarid-divanije ve tekalif-urfijje*). Kriterij ove podjele polazi od toga da li su jedni i drugi, i u kojoj mjeri, direktno ili indirektno utemeljeni na Šerijatu. U šerijatske namete spadali su: zekat, ušr,¹¹ džizija¹² i carine. Potvrda tome je Zakonik sultana Bajazida drugog.¹³

Zekat u BiH

Od strane Islamske zajednice bivše Jugoslavije organizirano prikupljanje zekata i sadekatu-l-fitra počelo je početkom sedamdesetih godina prošlog vijeka osnivanjem Fonda Gazi Husrev-begove medrese. Pojam Fonda *Bejtul-mal* na našim prostorima prvi put je korišten u članu 12. Ustava Islamske zajednice u SFRJ iz 1990. godine. Ustav IZ-e u BiH, koji je donesen 1997. godine, predvidio je da sredstva od zekata, sadekatu-l-fitra i kurbana čine Fond *Bejtul-mal* i da upravljanje tim fondom propi-

¹¹ Zemljarina

¹² Džizija (harač) je porez koji daju odrasli nemuslimani za sebe kao znak pokornosti i lojalnosti

¹³ Orhan Džanbulat i Arif Halil, *Kavanin nameh fi Ed-Devleh El-Usmanijeh devaf'uha, ahdafuha ve asaruha*, El-Bahs El-Ilmi, El-Džami'atu El-Urdunijje, Amman, 2012, Str. 305

suje Sabor IZ-e u BiH posebnim aktom. Sabor IZ-e u BiH je u aprilu 2004. godine donio Pravilnik o Fondu Bejtul-mal. Ovim pravilnikom definisan je Fond Bejtul-mal, a i ustanovljen način punjenja i raspodjele sredstava iz njega, način upravljanja Fondom i druga važna pitanja za funkcioniranje Fonda. U članu 7. je propisano da Fondom upravlja Rijaset IZ-e u BiH. U članu 8. navedenog pravilnika propisano je da se sredstva Fonda koriste za odgoj i obrazovanje u srednjim, višim i visokim obrazovnim institucijama koje djeluju u okviru Islamske zajednice u BiH ili je ona njihov osnivač, za održavanje i unapređenje mektebske nastave, za pomoć povratničkim džematima, kao i druge vidove islamskog rada koji se odvijaju kroz organe i ustanove Islamske zajednice, a kojima se podiže vjerski, kulturni, odgojni i obrazovni nivo muslimana, te za druge namjene koje su od opće koristi za muslimane i Islamsku zajednicu.

Odluku Rijasetu o raspodjeli sredstava iz Fonda mora potvrditi Sabor IZ-e u BiH kroz usvajanje integralnog budžeta Rijasetu i njegovih ustanova. Ovim pravilnikom je predviđeno da će se nastojati, sredstvima Fonda, u svakom vremenu osigurati najnužniji uvjeti za rad Gazi Husrev-begove medrese, Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i Gazi Husrev-begove biblioteke. Također je predviđeno da Rijaset svake godine, prilikom odluke o raspodjeli, utvrdi optimalan iznos sredstava koja će iz ovog Fonda izdvojiti za pomoć povratnicima u razorene džemate i drugim socijalno ugroženim licima. Pravilnikom je, također, propisano da se akcija prikupljanja zekata i sadekatu-l-fitra sprovodi u organizaciji Rijasetu IZ-e u BiH i da se prikupljena sredstva posebno knjigovodstveno evidentiraju kao sredstva Fonda, a od ukupno prikupljenih prihoda od zekata i sadekatu-l-fitra na nivou medžlisa u BiH 70% ide u Bejtul-mal, 25% ide medžlisima za vjersko-prosvjetni fond pri medžlisu i izmirenja troškova prikupljanja, a 5% nadležnim muftilucima za vjersko-prosvjetni fond pri muftijstvu.

Od sredstava prikupljenih u dijaspori 60% ide u Fond Bejtul-mal, a 40% ostaje džematima i centralama Islamske zajednice BiH u dijaspori. Mešihati Islamske zajednice, na čijem području djeluju islamske obrazovne ustanove, dužne su formirati svoj fond bejtul-mal i iz tog fonda doznačiti 5% u Fond pri Rijasetu za finansiranje zajedničkih organa i institucija.¹⁴

¹⁴ <http://www.zekat.ba/?str=pojasnjenja#fond>, 2016.02.29.

Pravni propisi zekata u državama savremenog društva

Shodno praksi Allahovog Poslanika s.a.v.s., ali i samom shvatanju zekata kao potencijalnog ekonomskog resursa, muslimani 20. stoljeća nastoje da u državama u kojima žive organizirano prikupljaju i distribuiraju ova sredstva.

Tu dolazi do različitih reakcija na mogućnost da samostalno organiziraju svoje vjerske institucije. Ta različitost jeste rezultat posebnosti i specifičnosti pojedinih muslimanskih država u kulturnom, nacionalnom, ekonomskom, povijesnom, tradicijskom, ali i geografskom smislu. Posebno se to ogleda u političkom smislu i definisanju statusa islama u pojedinim državama.

S druge strane, uočavaju se i neka identična rješenja, što se objašnjava činjenicom da se radi o preuzimanju rješenja jednih od drugih, jer je riječ o istom izvoru, Kur'anu i Sunnetu, ali i istom poticaju, te je i za očekivati da i rješenja u realizaciji budu identična ili makar bliska.

Mnogobrojna se pitanja danas istražuju i iznalaze različiti modeli u smislu da se najadekvatnije i najefektivnije realiziraju određene vjerske institucije ili vjerski propisi.

Pitanje organiziranog prikupljanja i distribucije zekata jeste vrlo živo i značajno pitanje današnjice. Živo je zato što zekat predstavlja jedan od pet temeljnih ibadeta te je za njegovo izvršavanje zainteresiran svaki musliman u svijetu pojedinačno, a država, zajednice muslimana, džemati općenito.

Muslimanski svijet se može podijeliti u tri grupe u pogledu načina organizacije ubiranja zekata:

1. Prvu grupu čine države u kojima je davanje zekata obavezno i propisano pozitivnim zakonom. Te države su: Saudijska Arabija, Libija, Pakistan, Sudan, Malezija i Jemen.

Za prikupljanje zekata u Saudijskoj Arabiji na poljoprivredne proizvode, voće i stoku formiran je poseban departman pri Ministarstvu finansija. Sakupljači zekata na stoku prikupljaju zekat ljeti i zimi i formirani su u zasebne grupe. Biraju se iskusni sakupljači, verzirani u propisima o zekatu

i obračunu istog i da su doličnog islamskog ponašanja. Njih imenuje Ministarstvo finansija. Zekat prikupljaju u novcu i robi zavisno od situacije. Sakupljači prihvataju verbalnu izjavu lica koje daje zekat koju potvrđuje plemenski starješina. Što se tiče ovih jedinica koje prikupljaju zekat na stoku one obilaze određenu regiju prema programu obilazaka koje pravi Ministarstvo interijera. Za stoku na ispaši jedinica ne treba tražiti dozvolu za obračun zekata od vlasnika stoke, starješine i sl. Jedinica sačinjava pisani zapisnik o stoci koju svaki pojedinac posjeduje, čiji jedan primjerak daje vlasniku stoke, a drugi šalje u Ministrastvo finansija. Šerijatski sud i kadije će procijeniti vrijednost stoke shodno vremenu, mjestu, rodnosti i sl.

Cijena i vrijednost će biti prenesena jedinici i ona će postupiti shodno istoj. Zekat na poljoprivredne proizvode i voće se ubire na sličan način putem posebnih jedinica. Ministarstvo poljoprivrede i vode sačinjava planove, daje smjernice i raspored koji primjenjuju ove jedinice. Zavisno od regije, tj. od poljoprivrednog potencijala u njoj, zavisi i rad ovih jedinica.

U određeno planirano vrijeme, najčešće tri puta u godini, ove jedinice obilaze farme i bašče kako bi pregledale poljoprivredne poslove i shodno tome postupale.¹⁵ Među posebnostima koje treba istaći jeste rješenje koje se primjenjuje u Libiji. Naime, prikupljanje sredstava u ovoj državi je decentralizovano, a distribucija istih je centralizovana.

Libijski zakon o zekatu određuje da se 50% prikupljenih sredstava dijeli siromasima i nevoljnicima, a da sakupljači i distributeri zekata, kao jedna od osam kur'anskih kategorija lica primalaca zekata, prima do 10%, dok 30% zekata odlazi za kategoriju *fi sebilillah*, tj. koristi ih vladina organizacija *Islamski poziv*, specijalizirana organizacija za islamska pitanja formirana sa ciljem prezentiranja islamskog učenja.¹⁶

Sudanski zakon predviđa da se obavezno davanje zekata odnosi na svakog Sudanca u zemlji i inostranstvu, kao i na svakog nesudanca muslimana koji radi i boravi u Sudanu. Ovim rješenjem prihvaćen je kombinirani model nacionalnog i teritorijalnog principa.

¹⁵ Ahmad Ali Abdullah, *Zakatable funds of the state and models of their collection u: Menagment of zekah in modern muslim society*, Islamic devalopment bank, Islamic research and training institute, Džeda, 2000, Str. 135-137

¹⁶ Monzer Kahf, *Introduction to the study of the economics of zekah u: Economics of zekah*, Islamic devalopment bank, Islamic research and training institute, Džeda, 2002, Str. 29-35

Kada je Pakistan u pitanju potrebno je posebno naglasiti da je riječ o zekatu i ušuru uvažavajući činjenicu da je u Pakistanu poljoprivreda važan ekonomski faktor, dok će se u drugim državama terminološki sve imenovati zekatom ne naglašavajući razliku sa stanovišta porijekla zekata. Na nivou države u Pakistanu djeluje Centralni savjet za zekat, zatim: Provijsijski savjet za zekat, Komiteti za zekat na nivou distrikta, *Tehsil/Taluqa* komiteti za zekat (obuhvata prostor sela u kojem živi 2000–3000 stanovnika) i Lokalni komitet za zekat. Ova organizacijska šema je pratila administrativnu na nivou države.¹⁷

Među državama iz navedene skupine kao uspješan primjer može se navesti Malezija. Još 1989. godine čelni ljudi u Uredu premijera Malezije, zaduženom za islamska pitanja, ustvrdili su neefikasnost tadašnjeg sistema promocije, prikupljanja i raspodjele zekata i počeli sa pravljenjem strategije za uspostavu efikasnijeg sistema.

Nakon dvije godine rada na razvojnoj strategiji, 1991. godine osnivaju prvu kompaniju (agenciju) za promociju, prikupljanje i raspodjelu zekata pod nazivom Pusat Pungutan Zakat - PPZ. Kompanija PPZ je kroz korporativni pristup iz godine u godinu unapređivala svoj rad, harmonizirajući ga sa potrebama vremena i koristeći sva raspoloživa savremena sredstva u svom radu.¹⁸

Za razliku od drugih navedenih država, u Jemenu se od strane vlasti organizirano prikuplja zekat još od vremena Božijeg Poslanika a.s. Naime, sve su ove zemlje imale prekid u organiziranom prikupljanju zekata od strane vlasti izuzev Jemena.

Ovakav pristup prikupljanju zekata u Jemenu datira od često spominjanog slučaja koji se vezuje za ashaba Muaza b. Džebela r.a. iz osme godine po Hidžri, kada ga je Allahov Poslanik a.s. poslao kao namjesnika u Jemen i tom prilikom mu dajući instrukcije, između ostalog, skrenuo pažnju na namjesničku obavezu prikupljanja i distribucije zekata.

Tom prilikom mu je Poslanik s.a.v.s. rekao: „*Pozovi ih na šehadet da*

¹⁷ I. A. Imtiaz, *Organization of zekah: The Pakistan model and experience u: Menagment of zekah in modern muslim society*, Islamic devalopment bank, Islamic research and training institute, Džeda, 2000, Str. 167-168

¹⁸ <http://zekat.ba/blog/2011/08/odgovarajucom-vizijom-i-znanjem-do-uspostave-uspjesnog-sistema/>, 2016.03.13.

*nema boga sem Allaha i da sam ja Božiji Poslanik, pa kada se pokore, obavijesti ih da im je Allah propisao pet namaza u toku dana i noći, pa kada proklanjaju obavijesti ih da im je Allah propisao izdvajanje zekata koji se uzima iz njihove imovine i dijeli njihovim siromasima.*¹⁹

2. Davanje zekata je dobrovoljno, nije obavezno pozitivnim zakonom, ali se država javlja kao osnivač, supervizor agencije i Fonda za prikupljanje i distribuciju zekata. Ovaj način izdvajanja zekata prisutan je u: Kuvajtu, Jordanu, Omanu, Kataru, Bahreinu, Bangladešu i Indoneziji.

Takav slučaj je bio i sa Irakom za kojeg danas nemamo informacije. Egipat se izdvaja u odnosu na navedene zemlje time što su 1971. osnovali Nasser Social Banku Egipta, koja u zasebnom odjelu radi na prikupljanju i distribuciji zekata. Potrebno je naglasiti da ovi Fondovi nisu jedine institucije u ovim državama koje prikupljaju zekat.

Brojne su dobrotvorne i druge organizacije koje također prikupljaju zekat te se uslijed tog mnoštva razvija takmičarski duh u cilju što obimnijeg prikupljanja zekata.

Nacionalna skupština Kuvajta je 1982. godine usvojila zakon kojim se ustanovljava Fond zekata u Kuvajtu. U raspravi koja je prethodila donošenju ovog zakona zauzeta su dva principa:

- Davanje zekata je dobrovoljno.
- Država obezbjeđuje neophodnu pomoć i daje godišnju finansijsku subvenciju da bi Fond obavljao svoje aktivnosti.

Tako Kuvajt, kao i većina arapsko-muslimanskih zemalja, spada u ovu posljednju grupu, što znači da davanje zekata nije obaveza propisana putem pozitivnog zakona, ali je država formirala specijaliziranu instituciju Fond zekata kojem pruža pomoć za prikupljanje i distribuciju zekata i zainteresirana je za njegov rad.

Kada je riječ o pokušajima da se organizirano pristupi akciji ubiranja zekata u Kuvajtu, onda se može govoriti o tri koraka u tom pravcu. Prvi koraci, ili bolje kazano pokušaji ka organiziranom prikupljanju zekata ticao

¹⁹ El-Buhari, *Sahiḥu-l-Buhari-Buharijeva zbirka hadisa*, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2008, 1/1395, Str. 951

se stočara, ribara i poljoprivrednika.

Međutim, sa ovakvom praksom organiziranog prikupljanja zekata na ovu imovinu prestalo se najviše otkrivanjem nafte u Kuvajtu.

Distribucija zekata i prikupljenih sredstava se vrši, sa stanovišta prostora, na lokalnom i međunarodnom planu. Druga podjela oblika pomoći koju pruža Fond se može posmatrati sa stanovišta trajnosti, pa tako postoje stalni oblici pomoći tokom čitave godine ili privremeni, odnosno posebno su razvijeni tzv. sezonski oblici pomoći poput: prikupljanja i dijeljenja kurbanskog mesa, organiziranje iftara, slanje siromašnih na hadž i sl. Lokalna distribucija se ostvaruje putem više oblika pružanja pomoći: mjesečna pomoć, kratkoročna pomoć, beskamatni zajmovi, prikladna pomoć, donacije u robi i sl. Prikladna pomoć je takva vrsta pomoći namijenjena licima koja se iz određenih razloga stide ili su, pak, ponositi da traže pomoć, a po pravilu spadaju u jednu od osam kategorija korisnika zekata. Uposlenici Fonda na različite načine i prikladnim metodama pronalaze takve familije i utvrđuju oblik pomoći koji im je najpotrebniji i daju pomoć, ali na način da se očuva obraz i dostojanstvo tih ljudi. Na međunarodnom planu Fond djeluje gotovo u cijelom svijetu tako što Fond ulaže sredstva u razne projekte izgradnje nužnih objekata i infrastrukture, kao što je: izgradnja jetimskih naselja, obnova porušenih stambenih objekata, studentskih domova, domova zdravlja i bolnica, centara kulture, vodovodne infrastrukture, džamija i islamskih centara.

Agresija na Bosnu i Hercegovinu je bila povod da Fond pruži svoju pomoć muslimanima ovih prostora.

3. Važna karakteristika treće grupe ogleđa se u tome da država nema nikakvog uticaja na profil i način rada ovih organizacija koje se bave prikupljanjem i raspodjelom dobara zekata. Ta, uslovno kazano, sloboda organiziranja rezultirala je mnogobrojnošću kako tipova organizacija tako i broja istih, koje zauzimaju prostor od lokalnog, preko regionalnog do državnog nivoa.

Primjera radi, u Indiji djeluju tri različita tipa organizacija koje se bave prikupljanjem i distribucijom zekata. Ovome treba pridodati da dobar dio muslimana još uvijek ovu vjersku obavezu izvršava na tradicionalan na-

čin ličnim davanjem ili neoficijelnim kanalima. Potrebno je napomenuti da je primjetno odsustvo jedinstva indijskih muslimana kada je u pitanju menadžment zekata. Povećavajući broj organizacija i modela, smanjuje se obim prikupljenih sredstava zekata na jednom mjestu, a time i efekat njihove upotrebe. Iako neke organizacije djeluju na cijeloj teritoriji Indije, ipak je naglašen lokalni karakter, čime se onemogućava jedinstvena ili opća vizija, sistemsko i strategijsko djelovanje.

Korisno je spomenuti da je iza Prvog svjetskog rata gotovo sav muslimanski svijet u svom tradicionalnom okviru bio kolonijaliziran. Izuzetak su bili: centralni dio Arabijskog poluotoka, Hidžaz i prostor Rijada, Turska, u manjem okviru u odnosu na njen današnji teritorij, te Afganistan i Jemen.²⁰

Zaključak

Svima nam je poznato da danas u svijetu sve zemlje ili barem većina ima rigorozne zakone kada su u pitanju obaveze poreza. Na razne načine građani se primoravaju da ispune svoju obavezu davanja viška od svoje zarade. Istina je da bi svijest građana muslimana spram obaveze davanja bila jača kada bi se ista potkrijepila i vjerskim osjećanjima, tj. kada bi se pitanje zekata regulisalo kao i savremeni način davanja poreza.

Danas svakodnevno posmatramo razne organizacije koje se bave ubiranjem i distribucijom hrane u dijelove svijeta gdje je to potrebno. Normativnim regulisanjem ubiranja zekata na poljoprivredne proizvode zasigurno bi se olakšalo onima koji žele da daju svoj zekat na ovu vrstu proizvoda, ali i onima kojima je pomoć potrebna. Naravno, regulisanjem ovog oblika ubiranja i distribucije zekata olakšalo bi se svima - od obveznika zekata do potrebnih za zekatom.

Budući da je svaki sistem dobar, pa makar bio i najlošiji, sistemskim regulisanjem ubiranja zekata zasigurno bi se pojavila i potreba za angažovanjem onih koji će ga skupljati, a time bi se i stvorila pretpostavka za radno angažovanje određenog broja ljudi koji bi na taj način regulisali svoj radno-pravni status.

²⁰ Mustafa Hasani, *Modeli organiziranog prikupljanja i distribucije zekata u svijetu*, Glasnik IZ-e u BiH, br. 9-10, Sarajevo 2004, Str. 3

Zbog svega navedenog, kao i mnoštva drugih razloga, neminovno se nameće potreba da, pored današnjeg standardnog načina ubiranja i raspodjele kroz islamsku zajednicu i dr., zekat nađe svoje mjesto u pravnim sistemima država, jer je on jedan od najboljih načina suzbijanja siromaštva. Time će različiti državni sistemi moći lakše iskorijeniti pošast siromaštva koja hara današnjim društvom.